

The correlation between family emotional climate and spiritual well-being with cyberbullying and traditional bullying among adolescents

Azadeh Samimi¹, Malihe Pourali Vakili Miandoab*²

¹ Research Center of Psychiatry and Behavioral Sciences, Tabriz University of Medical Sciences, Tabriz, Iran.

² Department of Psychology, Faculty of Educational Sciences and Psychology, Shahid Madani University of Azerbaijan, Tabriz, Iran.

ARTICLE INFO

Article Type:

Original Article

Article History:

Received: 12 Aug 2025

Accepted: 11 Jan 2026

ePublished: 14 Mar 2026

Keywords:

- Bullying
- Family emotional climate
- Spiritual well-being

Abstract

Background. This study aimed to investigate the relationship between family emotional climate, spiritual well-being, and cyberbullying and traditional bullying among adolescents. Given the prevalence of bullying as a contemporary social issue and its significant short-term and long-term impacts on both bullies and victims, this study explored the association between family emotional climate, spiritual well-being, and cyberbullying and traditional bullying behaviors in adolescents.

Methods. This correlational study involved a sample of 220 male and female adolescents aged 15-18 in Tabriz, Iran, selected using cluster sampling. Participants completed questionnaires on cyberbullying, the Illinois Bully Scale, the Family Environment Scale, and the Spiritual Well-being Scale. Data were analyzed using Pearson correlation coefficients and simultaneous regression analysis.

Results. The findings revealed significant correlations between family emotional climate, spiritual well-being, and both cyberbullying and traditional bullying. Family emotional climate was found to predict all subscales of traditional and cyberbullying. However, the results indicated that spiritual well-being could not predict victimization.

Conclusion. Considering the significant associations between family emotional climate, spiritual well-being, and bullying behaviors among adolescents, this study underscores the importance of fostering healthy family relationships and promoting spiritual well-being as fundamental components of child rearing. Educational and intervention programs targeting these areas are crucial.

How to cite this article: Samimi A, Pourali Vakili Miandoab M. The correlation between family emotional climate and spiritual well-being with cyberbullying and traditional bullying among adolescents. *Spirituality Research in Health Sciences*. 2025;3(2):140-152. doi: 10.34172/srhs.2025.013 (Persian)

Extended Abstract

Background

Bullying, a form of interpersonal violence, has attracted significant attention from researchers over the past four decades. It is characterized by deliberate, repeated, and aggressive actions, typically perpetrated by an individual or group against victims who are unable to defend themselves. Bullying can manifest in various forms: physical (e.g., hitting, pushing), verbal (e.g., insults, threats), social (e.g., rumor-spreading, exclusion from groups), and cyberbullying (e.g.,

sharing personal information, sending threatening messages). The consequences of bullying are far-reaching, including depression, academic decline, suicidal ideation, and interpersonal difficulties. Adolescents are particularly vulnerable to cyberbullying, largely due to their extensive use of digital platforms and limited ability to manage online interactions. Research indicates that 20–25% of adolescents are involved in bullying in some capacity,

* Corresponding author; Email: maliheporali@gmail.com

2025 ©The Authors. This is an Open Access article published by Tabriz University of Medical Sciences under the terms of the Creative Commons Attribution CC BY 4.0 License (<http://creativecommons.org/licenses/by/4.0>), which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original work is properly cited

with boys exhibiting higher prevalence rates, especially in physical and cyberbullying behaviors.

Several factors influence bullying behavior, falling into three primary domains: individual, familial, and environmental. On an individual level, traits such as empathy, self-esteem, and emotional intelligence can either serve as protective or risk factors. Within the family context, factors like the emotional climate, parenting styles, and attachment types (secure or insecure) play crucial roles. Families experiencing domestic violence, abuse, or improper parenting practices are more likely to produce children who engage in bullying.

From a spiritual perspective, spiritual well-being—which encompasses both religious and existential dimensions—can reduce aggressive behaviors by alleviating stress, promoting tranquility, and fostering resilience. Spirituality positively contributes to bullying prevention by encouraging constructive interactions and fostering a sense of purpose.

Given the importance of individual, familial, and spiritual factors, strategies to reduce bullying in adolescents should focus on promoting a healthy emotional climate within families, providing parenting education, and enhancing spiritual well-being.

Methodology

This research is correlational in nature. For implementation, after obtaining written permission and approval from the University for conducting research activities, coordination was made with the General Directorate of Education of East Azerbaijan Province. Necessary arrangements were then made. After providing the necessary explanations on how to complete the questionnaires, they were distributed among the participants. The statistical population of this study consisted of male and female students aged 15-18 from the city of Tabriz, some of whom were selected using cluster sampling and studied. The minimum sample size required for this study was 220 participants, who were randomly selected from secondary school students through multi-stage cluster sampling. To this end, one of the five regions of Tabriz was randomly chosen, and from the selected region,

two girls' high schools and two boys' high schools were randomly selected. From each school, four classes were chosen, and the target group students were invited to cooperate in the study.

Results

Descriptive analysis revealed notable gender differences in adolescent behavior related to bullying. Boys exhibited higher mean scores than girls in the areas of identity manipulation, visual-sexual aggression, ridicule, and sharing violent videos. Conversely, girls showed higher scores in verbal-aggressive isolation. Additionally, boys were more engaged in traditional bullying, victimization, and physical fighting compared to girls. On the other hand, families with daughters generally demonstrated a better emotional climate, and girls reported slightly higher levels of spiritual well-being than boys. Correlation analysis indicated that a positive family emotional climate was significantly negatively associated with traditional bullying ($r = -0.35$), victimization ($r = -0.38$), and physical fighting ($r = -0.29$). These results suggest that a supportive family environment can reduce the prevalence of bullying behaviors. A significant relationship was also found between family emotional climate and spiritual well-being, indicating that a positive emotional environment in the family contributes to higher spiritual well-being.

Moreover, both the emotional climate of the family and spiritual well-being were significantly negatively related to all dimensions of cyber aggression. Specifically, spiritual well-being showed negative correlations with identity manipulation ($r = -0.19$) and verbal-aggressive isolation ($r = -0.36$), while the emotional climate of the family was inversely related to all forms of cyberbullying.

Regression analyses showed that the family emotional climate and spiritual well-being could explain 20% of the variance in traditional bullying, 15% in victimization, and 10% in both physical fighting and cyber aggression. These findings highlight the importance of fostering a positive family environment and enhancing spiritual well-being as crucial factors in reducing adolescent aggression.

Conclusion

The findings emphasize the significant role of family emotional climate and spiritual well-being in mitigating aggressive behaviors in adolescents. Positive family emotional climates and higher levels of spiritual well-being were associated with lower levels of both traditional and cyber aggression. Boys were generally more involved in bullying, with girls exhibiting higher levels of verbal aggression and isolation. These results suggest that interventions focused on improving family environments and enhancing spiritual well-being could be effective strategies for reducing aggression. Further research is needed to explore the mechanisms underlying these

relationships and the role of gender in shaping aggressive behaviors.

Practical Implications

This study provides valuable insights into how improving the family emotional climate and enhancing spiritual well-being can reduce aggressive behaviors in adolescents. The findings suggest that interventions tailored to gender differences, focusing on these factors, could effectively address both traditional and cyber aggression. These results offer practical guidance for developing programs aimed at reducing bullying and promoting healthier emotional environments for adolescents.

رابطه جو عاطفی خانواده و بهزیستی معنوی با قلدری سایبری و قلدری سنتی در نوجوانان

آزاده صمیمی^۱، ملیحه پورعلی وکیلی میان‌دوآب^{۲*}

^۱ مرکز تحقیقات روانپزشکی و علوم رفتاری، دانشگاه علوم پزشکی تبریز، تبریز، ایران.
^۲ گروه روانشناسی، دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی، دانشگاه شهید مدنی آذربایجان، تبریز، ایران

چکیده

زمینه. مطالعه حاضر با هدف بررسی رابطه جو عاطفی خانواده و بهزیستی معنوی با قلدری سایبری و قلدری سنتی در بین نوجوانان انجام شده است. با توجه به اینکه قلدری، یکی از پدیده‌های شایع عصر حاضر بوده و تأثیرات کوتاه مدت و طولانی مدتی بر روان و رفتار فرد قلدر و قربانی می‌گذارد مطالعه‌ی حاضر با هدف بررسی رابطه جو عاطفی خانواده و بهزیستی معنوی با پرخاشگری سایبری و قلدری سنتی نوجوانان انجام شده است.

روش کار. این پژوهش از نوع همبستگی بوده که جامعه‌ی آماری شامل دانش آموزان دختر و پسر ۱۸-۱۵ ساله‌ی شهر تبریز بودند که تعداد ۲۲۰ نفر از آن‌ها به روش نمونه‌گیری خوشه‌ای انتخاب و مورد مطالعه قرار گرفتند. دانش آموزان شرکت‌کننده، به پرسشنامه خشونت سایبری، مقیاس قلدری ایلی نویز، جو عاطفی هیل برن و مقیاس بهزیستی معنوی، پاسخ دادند. پس از حذف برگه پاسخ‌های معیوب، داده‌های به دست آمده با استفاده از ضریب همبستگی پیرسون و تحلیل رگرسیون همزمان مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفتند.

یافته‌ها. نتایج مطالعه‌ی حاضر حکایت از آن دارد که جو عاطفی خانواده و بهزیستی معنوی با قلدری سایبری و سنتی رابطه معناداری دارند. جو عاطفی خانواده تمام خرده مقیاس‌های قلدری سنتی و سایبری را پیش‌بینی می‌کند، اما بر اساس یافته‌های این پژوهش، تنها قربانی بودن است که توسط بهزیستی معنوی قابل پیش‌بینی نیست **نتیجه‌گیری.** از آنجایی که نتایج پژوهش حاضر نشان‌دهنده‌ی ارتباط معناداری بین جو عاطفی خانواده و بهزیستی معنوی با پرخاشگری سایبری و قلدری سنتی در نوجوانان می‌باشد، بایستی در پرورش فرزندان جامعه به نوع روابط بین اعضای خانواده و فرزندان و بعد معنویت به عنوان دو مولفه از عوامل زیرساختی تربیت، توجه خاص مبذول گردد و آموزش‌ها و مداخلات لازم در این حیطه صورت گیرد.

اطلاعات مقاله

نوع مقاله:

مقاله پژوهشی

سابقه مقاله:

دریافت: ۱۴۰۴/۰۵/۲۱

پذیرش: ۱۴۰۴/۱۰/۲۱

انتشار برخط: ۱۴۰۴/۱۲/۲۳

کلیدواژه‌ها:

- قلدری
- جو عاطفی خانواده
- بهزیستی معنوی

مقدمه

پدیده‌ی قلدری در چهار دهه‌ی اخیر، توجه بسیاری از پژوهشگران را جلب کرده است. توسعه‌ی این موضوع، فرصتی برای به دست آوردن تصویر دقیق‌تری از ویژگی‌های زیربنایی این خشونت بین فردی، اطلاعاتی در مورد شیوع آن و عواقبی که می‌تواند برای تمامی افراد درگیر داشته باشد، فراهم کرده است.^۱

در دوره‌های سنی مختلف، دست انداختن دوستان توسط یکدیگر و برخی از انواع پرخاشگری دیده می‌شود که این موضوع به عنوان یک فرایند طبیعی رشد و در راستای اجتماعی شدن افراد توسط خانواده و مدرسه است.^{۲،۳} اما وجود برخی ویژگی‌های کلیدی در این رفتارها، آن‌ها را از حالت طبیعی خارج کرده و به سمت خشونت و قلدری متمایل می‌کند.

قلدری به عنوان رفتار عمدی پرخاشگرانه توسط یک نفر یا گروهی از افراد علیه یک یا چند قربانی که توان دفاع از خود را ندارند، شناخته می‌شود. این رفتار باید مکررا و در طول زمان انجام گیرد تا

نام قلدری بر آن اطلاق گردد.^۴ به تعریف Postigo, González, Montoya و Ordoñez قلدری، زیرگروهی از خشونت جسمی یا روانی عمدی و مکرر در حالت قدرت نابرابر است که در آن، قربانی نمی‌تواند تجاوزهای قلدر را متوقف کند.^۵ Fiorentin, Di Paola و Menesini اشاره کردند که قلدری، یک پدیده‌ی چند بعدی است که از در هم تنیدگی روابط خانوادگی و همسالان، مدرسه و فرهنگ به وجود می‌آید.^۶

قلدری می‌تواند به شکل‌های جسمانی، کلامی، اجتماعی و سایبری بروز پیدا کند^۸ قلدری جسمانی شامل لگد زدن، هل دادن، ضربه زدن، آب دهان پرت کردن و... می‌باشد^{۹،۱۰}، به همان ترتیب، قلدری کلامی، فحاشی، آزار کلامی یا تهدید به آسیب و قلدری اجتماعی، آسیب زدن به شهرت یا جایگاه اجتماعی دیگری از طریق حذف وی از یک گروه، شایعه پراکنی یا شرمسارسازی او در ملاء عام را شامل می‌شود.^{۱۱} قلدری سایبری با اعمال تهاجمی و با استفاده از فناوری‌های الکترونیکی ظهور می‌کند و اتفاقاتی همچون پست

* نویسنده مسؤول: ایمیل: maliheporali@gmail.com

حق تالیف برای مولفان محفوظ است. این مقاله با دسترسی آزاد توسط دانشگاه علوم پزشکی تبریز تحت مجوز کپی‌رایت کامنز 4.0 (http://creativecommons.org/licenses/by/4.0) منتشر شده که طبق مفاد آن هرگونه استفاده تنها در صورتی مجاز است که به اثر اصلی به نحو مقتضی استناد و ارجاع داده شده باشد.

با توجه به اهمیت خانواده پژوهش های بسیاری نیز در زمینه ی تاثیر کارکردهای آن بر قلدری فرزندان انجام شده است. مطالعات در این زمینه با موضوع دل بستگی اولیه ی کودکان به مادر آغاز گردیده است. پژوهش های متعددی به نقش عامل دل بستگی ایمن یا نایمن در شکل گیری شخصیت قلدر-قربانی پرداخته اند.^{۲۵} بر اساس یافته های Fite, Greening و Stoppelbein دل بستگی نایمن به ویژه در نوع اجتنابی، با رفتار ضد اجتماعی و ویژگی های شخصیتی مثل قساوت و بی عاطفگی رابطه ی معنادار دارد و افراد با تجربه ی دل بستگی ایمن، رفتارهای پرخاشگرانه ی کمتری از خود نشان می دهند.^{۲۶-۲۸} مطالعات صورت گرفته بر نقش روابط خانوادگی در قلدر-قربانی، بیشتر از نقش همسالان تاکید دارند.^{۲۹} عوامل مختلفی در داخل خانواده می توانند بر شکل گیری شخصیت قلدر-قربانی تاثیرگذار باشند؛ خشونت خانگی، بد رفتاری و سوء استفاده در دوران کودکی بویژه سوء استفاده جنسی و عاطفی^{۳۰}، عملکرد خانواده، سبک های مستبدانه و سهل گیرانه ی فرزندپروری^{۳۱} از جمله ی این عوامل هستند. برخی مطالعات، تاثیر روش های تربیتی توهین آمیز والدین را در آسیب پذیری فرزندان در برابر هر گونه سوء استفاده و بد رفتاری ثابت کرده و احتمال اینکه از هم سن و سالان خود سوء استفاده کنند را بالا دانسته اند. بر مبنای نتایج این مطالعات، تنبیه های روانشناختی همچون سرزنش کردن، داد زدن، توهین کردن و فحش دادن احتمال بروز پدیده قلدری را بالا می برند.^{۳۲} پژوهش های دیگری نیز به تأثیر اعمال تنبیه های فیزیکی مثل هل دادن، سیلی زدن، نیشگون گرفتن، مشت زدن و استفاده از وسایلی مثل کمر بند، جارو، عصا و چوب برای کتک زدن به ویژه توسط مادر بر درگیری شدن فرزندان در این پدیده پی برده اند.^{۳۳} از جمله عوامل دیگر تأثیرگذار مرتبط با خانواده در این موضوع، می توان به حمایت و پذیرش عاطفی و فداکاری والدین و کیفیت روابط با پدر^{۳۴} اشاره کرد که تأثیرگذاری آن ها در پژوهش های مختلف به اثبات رسیده است.

از طرف دیگر، نقش ویژگی های درونی در شکل گیری پدیده ی قلدری را نمی توان نادیده گرفت. ویژگی هایی مثل شخصیت ذاتی هر فرد، همدلی، عزت نفس، هوش هیجانی و... که می توانند نقش عوامل خطر یا عوامل محافظت کننده را در درگیری کودکان و نوجوانان در انواع پرخاشگری ها و قلدری ایفا کنند.^{۳۵} برخی از روانشناسان، دوره ی نوجوانی را دوره ی طوفان و تنش توصیف می کنند.^{۳۶،۳۷} در این دوره، تغییرات همه جانبه ی نوجوان، فرصت های تحول بی شماری را فراهم می کند تا در رفتارهایی درگیر شود که به طور ضمنی در اتخاذ سبک زندگی سالم یا به خطر انداختن سلامت، اهمیت دارد.^{۳۸} بر اساس پژوهش قدم پور،

کردن نظرات آزردهنده، هک کردن حساب های کاربری، افشای اطلاعات شخصی دیگران بدون رضایت آنان، آزارگری و فرستادن پیام های تهدید آمیز را در بر می گیرد^{۳۹}، که علاوه بر فراهم کردن زمینه ی ارتکاب سایر رفتارهای مخرب در قلدرها و عاملان خشونت، منجر به تأثیرات منفی طولانی مدت بر قربانیان نظیر افسردگی، اعتماد به نفس پایین و مشکلات درون فردی و عوارض کوتاه مدت همچون افت عملکرد تحصیلی، غیبت های مکرر، سردرد، احساس تنهایی افکار خودکشی و حتی اقدام به خودکشی می شود.^{۴۰} بررسی ها نشان می دهند که نوجوانان به دلیل استفاده بیشتر از فضای مجازی و تسلط بیشتر بر آن و به دلیل عدم تکامل رشد ذهنی، بیشتر در معرض آسیب های فضای مجازی و درگیر شدن در پدیده قلدر-قربانی شدن سایبری هستند.^{۴۱} پژوهش Juvonen و Graham نشان می دهد که تقریباً ۲۰-۲۵ درصد جوانان به طور مستقیم یا غیر مستقیم در پدیده ی قلدری درگیر بوده اند.^{۴۲} نتایج مطالعه ی دیگری نیز حاکی از قربانی شدن ۱/۱ درصد دختران و ۱۱/۴ درصد پسران بطور سنتی و ۱/۱ درصد دختران و ۷/۵ درصد پسران بطور سایبری در ایران سال ۱۳۹۷ است.^{۴۳} نتایج پژوهشی گسترده روی ۴۲ کشور نشان می دهد که میزان قربانی بودن در دختران و میزان قلدری و پرخاشگری سایبری در پسران در سنین مختلف بیشتر است.^{۴۴} همچنین پژوهش های دیگری، حاکی از آن است که پسران احتمال درگیری بیشتر در پدیده ی قلدری سنتی هم به شکل قلدر و هم قربانی دارند.^{۴۵}

در زمینه ی عوامل موثر بر شکل گیری شخصیت قلدر-قربانی، جدای از نقش اثبات شده ی عوامل زمینه ای مانند جنس، خلق و عوامل وراثتی، وجود یک سری از عوامل تشدید کننده مانند نحوه تعامل بین معلمان و دانش آموزان، سایر کارمندان مدرسه در محیط و ساعات مدرسه، کیفیت رابطه ی ادراک شده ی دانش آموزان از این ارتباط، جو کلی مدرسه، کیفیت ارتباط با دوستان و جو عاطفی خانه درگیری افراد در پدیده ی قلدر-قربانی را افزایش می دهد.^{۴۶،۴۷}

خانواده، به عنوان اولین نهاد شکل دهنده ی شخصیت فرد، مهمترین عامل تأثیرگذار بر رشد روانی فرزندان و اولین محیط زمینه ساز بزهکاری در افراد است.^{۴۸} به همان نسبت که روابط خانوادگی و والد-فرزندی مناسب، منجر به افزایش اعتماد به نفس و عزت نفس، شادکامی^{۴۹،۵۰} و احتمال کمتر بروز رفتارهای پرخاشگرانه می شود، سبک های فرزندپروری نادرست و ارتباط نامناسب والد-فرزند نیز می تواند منجر به افسردگی و اضطراب، رفتارهای پرخاشگرانه، اعتماد به تلفن همراه و اینترنت و سایر مشکلات رفتاری و روانشناختی گردد.^{۵۱،۵۲}

فرزندان و به حداقل رساندن اختلالات و مشکلات رفتاری مرتبط با این متغیرها یاری رساند.

روش کار

جامعه آماری، نمونه

این پژوهش از نوع همبستگی می‌باشد. برای اجرا، پس از اخذ مجوز کتبی و تاییدیه از دانشگاه جهت انجام امور پژوهشی به اداره کل آموزش و پرورش استان آذربایجان شرقی مراجعه شد و هماهنگیهای لازم صورت گرفت. بعد از ارایه توضیحات لازم جهت نحوه تکمیل، پرسشنامه‌ها بین آزمودنی‌ها توزیع گردید. جامعه آماری این پژوهش را دانش آموزان دختر و پسر ۱۵-۱۸ ساله شهر تبریز تشکیل داده اند که تعدادی از آن‌ها به روش نمونه‌گیری خوشه‌ای انتخاب شده و مورد مطالعه قرار گرفته است. حداقل تعداد نمونه مورد نیاز برای انجام این پژوهش ۲۲۰ نفر بود که از بین دانش‌آموزان دوره دوم متوسطه از طریق نمونه‌گیری چند مرحله‌ای خوشه‌ای به صورت تصادفی انتخاب شدند. بدین منظور از نواحی پنجگانه تبریز به قید قرعه ناحیه‌ای انتخاب شد و از ناحیه انتخاب شده به قید قرعه دو دبیرستان دخترانه و دو دبیرستان پسرانه و از هر دبیرستان ۴ کلاس انتخاب و دانش‌آموزان گروه هدف برای همکاری در مطالعه در نظر گرفته شد.

ابزار سنجش

نمونه‌ی انتخاب شده برای این مطالعه، به پرسشنامه‌های زیر پاسخ خواهند داد:

الف) پرسشنامه پرخاشگری سایبری نوجوانان (Cyber Aggression Questionnaire for Adolescents-CYBA): این پرسشنامه در سال ۲۰۱۶ توسط Álvarez-García,^{۴۶} Barreiro-Collazo, Núñez & Dobarro برای ارزیابی زود هنگام پرخاشگری سایبری بین نوجوانان از طریق تلفن همراه و اینترنت طراحی شده است. این پرسشنامه شامل ۱۹ ماده است که مولفه‌های جعل هویت، خشونت سایبری بصری-جنسی و پرخاشگری سایبری کلامی و محرومیت و ۴ شاخص دیگر خشونت سایبری بصری، مسخره کردن و به اشتراک گذاری فیلم‌های خشن را در یک طیف ۴ گزینه‌ای (از هرگز تا همیشه) مورد مطالعه قرار می‌دهد. روایی و پایایی این پرسشنامه بر روی ۳۱۴۸ نوجوان ۱۸-۱۲ سال اسپانیایی- اتریشی بررسی شده و نتایج پژوهش با نتایج حاصل از سه مقیاس خود گزارش دهی پرخاشگری در مدرسه، تکانشگری و همدلی بطور همزمان مورد مقایسه قرار گرفته است. مقایسه حاصل از امتیازات CYBA با پرخاشگری در مدرسه و تکانشگری، رابطه‌ی

میردیریکوند و مرادی زاده حمایت اجتماعی و بهزیستی معنوی، جزو عوامل حفاظت کننده در دوران نوجوانی هستند.^{۳۹} در تغییراتی که در دهه‌های اخیر از سلامتی ارائه گردیده، بعد معنوی به سایر ابعاد زیستی، اجتماعی و روانشناختی اضافه گردیده است که در ارتباطی متقابل و تعاملی با یکدیگر هستند.^{۴۰} بهزیستی معنوی می‌تواند در نوع ادراک افراد نسبت به بیماری‌ها و مشکلات، کاهش استرس و افزایش آرامش نقش موثر ایفا کرده و بدین ترتیب بر سیستم ایمنی و قلبی و عروقی، هورمونی و سیستم عصبی تأثیر مثبت بگذارد.^{۴۱} در زمینه‌ی مذهب نیز برخی مطالعات، به نتایج معناداری در ارتباط بین سطوح بالای مذهبی و سطوح پایین افسردگی دست یافته‌اند اما معنویت و مذهب دو موضوع مرتبط ولی متفاوت هستند و مطالعه‌ی معنویت به عنوان موضوعی جهان شمول و نه فقط مختص اتصال به قدرتی متعالی، در رشته‌های پزشکی، روانشناسی، انسان‌شناسی، عصب‌شناسی و علوم شناختی در حال پیشرفت است.^{۴۲}

بهزیستی معنوی، هم سلامت وجودی و هم سلامت مذهبی را در بر می‌گیرد. بعد سلامت مذهبی، ما را در رسیدن به خدا هدایت می‌کند در حالی که بعد دیگر ما را فراتر از خودمان و به سوی دیگران و محیط سوق می‌دهد. از آن جا که انسان به عنوان نظامی یکپارچه عمل می‌کند این دو بعد علی‌رغم جدایی، با هم تعامل و همپوشانی دارند که در نتیجه احساس سلامت معنوی، رضایت و هدمندی را به انسان القا می‌کند.^{۴۳}

معنویت در زندگی روزمره در تعامل با دیگران، تعامل معنوی به وسیله عشق، احترام، اعتماد، صداقت و درستکاری، یکپارچگی، فداکاری و دلسوزی، ارتباط با ارواح جداشده از جسم، ارتباط غیر شخصی با برخی نیروهای برتر یا قدرت هدایتگر جهان یا یک خدای شخصی که فرد را می‌شناسد و از او مراقبت می‌کند تظاهر پیدا می‌کند.^{۴۴}

بر اساس برخی مطالعات، بهزیستی معنوی، میزان تاب آوری افراد را به طور معناداری پیش بینی می‌کند و از آنجایی که تاب آوری پیش بینی کننده‌ی خوبی برای رفتارهای بزهکارانه است، می‌تواند بر درگیری یا عدم درگیری در پدیده‌ی قلدری، موثر باشد. چرا که دخالت کودکان و نوجوانان در قلدری و خشونت با رفتارهای ضداجتماعی در آینده ارتباط معنادار دارد.^{۴۵}

لذا با توجه به اهمیت و لزوم بررسی عمیق تر این موضوع، پژوهش حاضر بر آن است تا قلدری سنتی و پرخاشگری سایبری نوجوانان را در ارتباط با جو عاطفی خانواده و بهزیستی معنوی تبیین نماید. تحلیل چنین ارتباطی می‌تواند ما را در بکارگیری روش‌های کاربردی برای بهبود عملکرد خانواده در شکل دهی شخصیت

پژوهشی به منظور بررسی همسانی درونی مقیاس جو عاطفی خانواده، از روش های آلفای کرونباخ، تصنیف و گاتمن استفاده کرده است که نتایج ۰/۸۵، ۰/۷۷ و ۰/۷۷ و آلفای کرونباخ ۰/۹۳٪ بیانگر پایایی قابل قبول این مقیاس برای استفاده های بعدی بوده است.^{۵۰،۵۱}

د) پرسشنامه سلامت معنوی (spiritual well-being scale-SWBS)
این پرسشنامه توسط Ellison و Paloutzian در سال ۱۹۸۲ تهیه گردید. این پرسشنامه ابزاری ۲۰ گویه ای برای سنجش کیفیت زندگی که هم شامل بهزیستی وجودی و هم معنوی است که از ۱ تا ۶ (از ضعیف ترین به قوی ترین حالت) قابل نمره گذاری است. مطالعات بین سال های ۱۹۹۰-۱۹۸۰ نشان داده اند که بهزیستی معنوی به طور معناداری با وفق دادن خود با بیماری های جسمانی، نگرش مثبت پرستاران نسبت به جنبه های معنوی مراقبت، سازگاری روانشناختی، رفاه رابطه ای و در بعد مذهبی، با کیفیت رهبری مذهبی، دینداری و حضور در اماکن مذهبی ارتباط دارد. پولوتزین و والیسون ضریب آلفای کرونباخ سلامت مذهبی و وجودی و کل مقیاس را به ترتیب، ۰/۹۱، ۰/۹۱ و ۰/۹۳ گزارش کرده اند.^{۵۲}

دهشیری، سهرابی، جعفری و نجفی^{۵۳} خصوصیات روانسنجی این مقیاس را بر روی دانشجویان دختر و پسر دانشگاه های تهران مورد بررسی قرار دادند و پایایی بازآزمایی و همسانی درونی این مقیاس را ۰/۸۵ و ۰/۹۰ برآورد کردند و ضریب آلفای کرونباخ را ۰/۹۰٪ و در حد مطلوب گزارش کردند. نتیجه این پژوهش نشان داد پایایی مقیاس های بهزیستی مذهبی و وجودی در حد قابل قبولی است و این مقیاس روایی همگرا و واگرایی مناسبی دارد.

یافته ها

نتایج حاصل از تحلیل توصیفی اطلاعات به دست آمده در جدول ۱ به تفکیک جنسیت نوجوانان خلاصه شده است. بر اساس جدول ۱، میانگین نمرات خرده مقیاس های جعل هویت، پرخاشگری دیداری-جنسی و تمسخر و اشتراک گذاری فیلم های خشن، در پسران کمی بیشتر از دختران و پرخاشگری کلامی-انزوا در دختران بیشتر از پسران است. همچنین میزان درگیری پسران در پدیده ی قلدری سنتی در تمامی خرده مقیاس های قلدری، قربانی شدن و زد و خورد بیشتر از دختران می باشد. داده های حاصل از این جدول نشان می دهد جو عاطفی در خانواده هایی که فرزند دختر دارند تا حدی بهتر از خانواده های دارای فرزند پسر است. همچنین می توان گفت که بهزیستی معنوی در دختران تا حدی بیشتر از پسران است.

ضرایب همبستگی بین متغیرهای پژوهش در جدول ۲ و ۳ آمده است. بر اساس داده های به دست آمده در جدول ۲، رابطه

مثبت و با همدلی، رابطه منفی را نشان داده است. ضریب پایایی این آزمون برای نمره کل مقیاس ۰/۹۲ درصد گزارش شده است. در سال ۱۴۰۱، مینایی^{۴۷} اعتبار روایی و پایایی این پرسشنامه را در بین دانش آموزان اول متوسطه شهر زنجان مورد مطالعه قرار داد. این پژوهش ویژگیهای روانسنجی پرسشنامه پرخاشگری سایبری شامل همسانی درونی ماده های پرسشنامه و روایی سازه و ملاکی را مورد تأیید قرار می دهد و نتایج پژوهش همسانی درونی کل پرسشنامه را در حد قابل قبول (۰/۹۰٪) و ضریب آلفای کرونباخ را ۰/۹۴٪ گزارش کردند.

ب) مقیاس قلدری ایلی نويز (Illinois bullying scale-IBS) این مقیاس دارای ۱۸ گویه می باشد و بررسی سه مولفه ی قربانی، قلدری و زد و خورد را در خود جای داده است. نمره گذاری در یک طیف ۵ درجه ای (از هرگز تا هفت بار یا بیشتر) صورت می گیرد که نمره ی بالا در هر مولفه، نشانگر بروز بیشتر آن نوع رفتار در آزمودنی می باشد. در سال ۲۰۰۱، برای تعیین روایی این مقیاس از تحلیل عاملی، روایی همگرا و واگرا استفاده شد و در تعیین پایایی به روش آلفای کرونباخ، ضریب هر یک از مولفه های قلدری، زد و خورد و قربانی بودن، به ترتیب، ۰/۸۷، ۰/۷۹ و ۰/۷۰ برآورد گردید.^{۴۸}

در سال ۱۳۹۲، چالمه^{۴۹}، پژوهشی جهت بررسی کفایت این پرسشنامه در دانش آموزان ایرانی انجام داد که نتایج حاکی از آن است که این مقیاس، از سه عامل مذکور تشکیل شده است و بیش از ۶۱٪ واریانس کل را تبیین می کند. روایی همگرای این مقیاس، حاکی از همبستگی قابل قبول بین ابعاد مقیاس قلدری ایلی نويز با نمره کل بوده است. در تعیین روایی همزمان، همبستگی بالایی بین این مقیاس و پرسشنامه پرخاشگری (P < ۰/۰۰۱) وجود داشت. ضرایب آلفای کرونباخ، دومیه کردن و بازآزمایی برای کل مقیاس و مولفه های آن بین ۰/۶۲ تا ۰/۹۰ در نوسان بود. در نتیجه ی این پژوهش و پژوهش های آتی، مشخص گردید این مقیاس، از روایی و پایایی کافی برای استفاده در جامعه ایرانی برخوردار است.

ج) مقیاس جو عاطفی خانواده (Family environment scale)
این مقیاس توسط Hill Bern در سال ۱۹۶۴ به منظور سنجش میزان مهرورزی در تعاملات فرزند- والدین ساخته شده است که ۱۶ ماده ی این مقیاس به صورت دو به دو، محبت، نوازش، تأیید کردن، تجارب مشترک، هدیه دادن، تشویق کردن، اعتماد و احساس امنیت را در هر دو والد مورد بررسی قرار می دهد. سوالات پرسشنامه، در طیف ۵ گزینه ای (از بسیار کم تا بسیار زیاد) قابل پاسخ دهی هستند و نمرات بالاتر در خرده مقیاس های مربوط به هر یک از والدین، رابطه ی صمیمانه تر و جو عاطفی قابل قبول تری را بین فرزند و آن والد نشان می دهد.

حکایت از آن دارند که هر دو متغیر جو عاطفی خانواده ($\beta = -0/23$)، $t = -39/3$ و بهزیستی معنوی ($t = -3/25$)، $\beta = -0/25$ ، $t = -3/25$ به خوبی می توانند واریانس قلدری را تبیین نمایند.

در زمینه ی پیش بینی قربانی بودن توسط جو عاطفی خانواده و بهزیستی معنوی، آزمون تحلیل واریانس معنادار بوده ($F = 19/91$) و ($P < 0/001$) و ۱۵ درصد از واریانس قربانی بودن بر اساس جو عاطفی خانواده و بهزیستی معنوی قابل تبیین است ($R^2 = 0/15$). اما تنها متغیر جو عاطفی خانواده ($t = -\beta$ ، $4/95 = -0/34$) می تواند واریانس قربانی بودن را تبیین نماید ولی بهزیستی معنوی ($t = -\beta$ ، $1/33 = -0/09$) قادر به تبیین واریانس قربانی بودن نمی باشد.

همچنین در تحلیل واریانس برای پیش بینی زد و خورد توسط متغیرهای مورد مطالعه، رابطه ی معناداری مشاهده شده است ($F = 16/07$) و ($P < 0/001$). جو عاطفی خانواده و بهزیستی معنوی، ۱۰ درصد واریانس زد و خورد نوجوانان را تبیین می کنند ($R^2 = 0/12$). ضرایب رگرسیون محاسبه شده حکایت از تبیین واریانس زد و خورد توسط هر دو متغیر جو عاطفی خانواده ($t = -\beta$ ، $2/76 = -0/19$) و بهزیستی معنوی ($t = -\beta$ ، $3/23 = -0/22$) دارد.

تحلیل واریانس و مشخصه های آماری رگرسیون برای پیش بینی پرخاشگری سایبری معنادار بوده ($F = 14/06$) و ($P < 0/001$) و ۱۰ درصد از واریانس پرخاشگری سایبری بر اساس جو عاطفی خانواده و بهزیستی معنوی تبیین می شود ($R^2 = 0/11$). ضرایب رگرسیون محاسبه شده حکایت از آن دارند که متغیر جو عاطفی خانواده ($t = -\beta$ ، $2/52 = -0/17$) و بهزیستی معنوی ($t = -\beta$ ، $3/08 = -0/21$) به خوبی می توانند واریانس قلدری را تبیین نمایند.

بین بهزیستی معنوی با قلدری سنتی، قربانی شدن و زد و خورد، غیر معنی دار است ولی بین جو عاطفی خانواده با هر سه متغیر قلدری ($r = -0/35$ و $P < 0/01$)، قربانی شدن ($r = -0/38$ و $P < 0/01$) و زد و خورد ($r = -0/29$ و $P < 0/01$) رابطه معنی دار معکوس وجود دارد؛ به این معنی که هرچه جو عاطفی خانواده در وضعیت بهتری باشد، میزان درگیری نوجوانان در قلدری سنتی، قربانی شدن و زد و خورد کاهش خواهد یافت. همچنین جو عاطفی خانواده با متغیر بهزیستی معنوی نیز رابطه ی معنادار دارد.

نتایج تحلیل داده ها در جدول ۳ نشانگر رابطه معنی دار بین بهزیستی معنوی و جو عاطفی خانواده با تمامی خرده مقیاس های قلدری سایبری است. بین بهزیستی معنوی با پرخاشگری جعل هویت ($r = -0/19$ و $P < 0/05$) و پرخاشگری کلامی-انزوا ($r = 0/36$) و ($P < 0/01$) رابطه معنی دار وجود دارد. همچنین رابطه بین جو عاطفی خانواده با پرخاشگری جعل هویت ($r = -0/16$ و $P < 0/05$)، پرخاشگری دیداری-جنسی ($r = -0/15$ و $P < 0/05$)، پرخاشگری کلامی-انزوا ($r = -0/24$ و $P < 0/01$) و تمسخر و به اشتراک گذاری فیلم های خشن ($r = -0/14$ و $P < 0/05$) معنی دار است.

نتایج تحلیل واریانس و مشخصه های آماری رگرسیون برای پیش بینی قلدری سنتی (جدول ۴)، قربانی بودن (جدول ۵)، زد و خورد (جدول ۶) و پرخاشگری سایبری (جدول ۷) در نوجوانان بر اساس جو عاطفی خانواده و بهزیستی معنوی ارائه شده است.

نتایج جدول ۴ نشان می دهند، آزمون تحلیل واریانس برای پیش بینی قلدری سنتی معنادار بوده ($F = 22/63$) و ($P < 0/001$) و ۲۰ درصد از واریانس قلدری بر اساس جو عاطفی خانواده و بهزیستی معنوی تبیین می شود ($R^2 = 0/17$). ضرایب رگرسیون محاسبه شده

جدول ۱. اطلاعات توصیفی نمرات نوجوانان در متغیرهای پژوهش

متغیر	دختر (n=100)		پسر (n=100)		جمع (n=200)	
	میانگین	انحراف معیار	میانگین	انحراف معیار	میانگین	انحراف معیار
جعل هویت	۱/۰۹	۰/۲۲	۱/۱۰	۰/۲۶	۱/۰۹	۰/۲۴
پرخاشگری دیداری - جنسی	۱/۰۳	۰/۱۵	۱/۰۷	۰/۲۶	۱/۰۵	۰/۲۱
پرخاشگری کلامی-انزوا	۱/۲۰	۰/۲۶	۱/۱۷	۰/۲۸	۱/۱۹	۰/۲۷
تمسخر و اشتراک گذاری فیلم های خشن	۱/۰۳	۰/۱۱	۱/۰۴	۰/۱۸	۱/۰۳	۰/۱۴
پرخاشگری سایبری کل	۱/۰۹	۰/۱۲	۱/۰۹	۰/۱۷	۱/۰۹	۰/۱۴
قلدری	۱/۳۲	۰/۴۰	۱/۵۱	۰/۵۵	۱/۴۱	۰/۴۹
قربانی	۱/۱۶	۰/۳۵	۱/۴۷	۰/۷۶	۱/۳۰	۰/۵۹
زد و خورد	۱/۴۷	۰/۴۳	۱/۸۷	۰/۷۵	۱/۶۵	۰/۶۳
جو عاطفی خانواده	۴/۱۳	۰/۷۸	۳/۵۸	۰/۸۸	۳/۸۸	۰/۸۷
بهزیستی معنوی	۳/۹۰	۰/۷۶	۳/۵۶	۰/۸۰	۳/۷۴	۰/۸۰

جدول ۲. ماتریس همبستگی ابعاد قلدری سنتی با جو عاطفی خانواده و بهزیستی معنوی

متغیرها	۱	۲	۳	۴	۵
۱) قلدری سنتی	۱				
۲) قربانی	۰/۳۵ **	۱			
۳) زد و خورد	۰/۶۲ **	۰/۲۲ **	۱		
۴) جو عاطفی خانواده	-۰/۳۵ **	-۰/۳۸ **	-۰/۲۹ **	۱	
۵) بهزیستی معنوی	۰/۳۵ **	۰/۲۴ **	۰/۳۱ **	۰/۴۳ **	۱

**P<۰/۰۱ *P<۰/۰۵

جدول ۳. ماتریس همبستگی ابعاد پرخاشگری سایبری با جو عاطفی خانواده و بهزیستی معنوی

متغیرها	۱	۲	۳	۴	۵	۶
۱) جعل هویت	۱					
۲) پرخاشگری دیداری-جنسی	۰/۱۳ *	۱				
۳) پرخاشگری کلامی-انزوا	۰/۳۷ **	۰/۲۶ **	۱			
۴) تمسخر-اشتراک فیلم خشن	۰/۱۸ **	۰/۲۶ **	۰/۳۲ **	۱		
۵) جو عاطفی خانواده	-۰/۱۶ *	-۰/۱۵ *	-۰/۲۴ **	-۰/۱۴ *	۱	
۶) بهزیستی معنوی	-۰/۱۹ *	-۰/۰۸	-۰/۳۶ **	-۰/۰۷	۰/۴۳ **	۱

جدول ۴. خلاصه نتایج تحلیل رگرسیون با روش همزمان برای پیش بینی میزان قلدری سنتی بر اساس جو عاطفی خانواده و بهزیستی معنوی نوجوانان

مدل	مجموع مجذورات	درجه آزادی	میانگین مجذورات	F	P value	R ²	Adj.R ²	خطای استاندارد
رگرسیون	۹/۰۸	۲	۴/۵۴	۲۲/۶۳	۰/۰۰۰	۰/۱۷	۰/۱۶	۰/۴۴
باقیمانده	۴۳/۵۶	۲۱۷	۰/۲۰					
	۵۲/۶۵	۲۱۹						

مدل	ضرایب غیر استاندارد		ضرایب استاندارد		P value	T value
	مقدار B	خطای استاندارد	β			
مقدار ثابت	۲/۵۰	۰/۱۶	-		۰/۰۰۰	۱۵/۱۲
جو عاطفی خانواده	-۰/۱۳	۰/۳۹	-۰/۲۳		۰/۰۰۱	-۳/۳۹
بهزیستی معنوی	-۰/۱۵	۰/۰۴	-۰/۲۵		۰/۰۰۰	-۳/۷۳

جدول ۵. خلاصه نتایج تحلیل رگرسیون با روش همزمان برای پیش بینی میزان قربانی بودن بر اساس جو عاطفی خانواده و بهزیستی معنوی نوجوانان

مدل	مجموع مجذورات	درجه آزادی	میانگین مجذورات	F	P value	R ²	Adj.R ²	خطای استاندارد
رگرسیون	۱۲/۱۹	۲	۶/۰۹	۱۹/۹۱	۰/۰۰۰	۰/۱۵	۰/۱۴	۰/۵۵
باقیمانده	۶۶/۴۳	۲۱۷	۰/۳۰					
	۶۳/۷۸	۲۱۹						

مدل	ضرایب غیر استاندارد		ضرایب استاندارد		P value	T value
	مقدار B	خطای استاندارد	β			
مقدار ثابت	۲/۴۸	۰/۲۰	-		۰/۰۰۰	۱۲/۱۲
جو عاطفی خانواده	-۰/۲۳	۰/۰۴	-۰/۳۴		۰/۰۰۰	-۴/۹۵
بهزیستی معنوی	-۰/۰۷	۰/۰۵	-۰/۰۹		۰/۱۸	-۱/۳۳

جدول ۶. خلاصه نتایج تحلیل رگرسیون با روش همزمان برای پیش بینی میزان زد و خورد بر اساس جو عاطفی خانواده و بهزیستی معنوی نوجوانان

مدل	مجموع مجذورات	درجه آزادی	میانگین مجذورات	F	P value	R ²	Adj.R ²	خطای استاندارد
رگرسیون	۱۱/۴۰	۲	۵/۷۰	۱۶/۰۷	۰/۰۰۰	۰/۱۲	۰/۱۲	۰/۵۹
باقیمانده	۷۶/۹۹	۲۱۷	۰/۳۵					
	۸۸/۴۰	۲۱۹						

مدل	ضرایب غیر استاندارد		ضرایب استاندارد	
	مقدار B	خطای استاندارد	β	T value
مقدار ثابت	۲/۸۸	۰/۲۰۲	-	۱۳/۰۸
جو عاطفی خانواده	-۰/۱۴	۰/۰۵	-۰/۱۹	-۲/۷۶
بهزیستی معنوی	-۰/۱۸	۰/۰۵	-۰/۲۲	-۳/۲۳

جدول ۷. خلاصه نتایج تحلیل رگرسیون با روش همزمان برای پیش بینی میزان پرخاشگری سایبری بر اساس جو عاطفی خانواده و بهزیستی معنوی نوجوانان

مدل	مجموع مجذورات	درجه آزادی	میانگین مجذورات	F	P value	R ²	Adj.R ²	خطای استاندارد
رگرسیون	۰/۵۵	۲	۰/۲۷	۱۴/۰۶	۰/۰۰۰	۰/۱۱	۰/۱۰	۰/۱۴
باقیمانده	۴/۲۷	۲۱۷	۰/۰۲					
	۴/۸۳	۲۱۹						

مدل	ضرایب غیر استاندارد		ضرایب استاندارد	
	مقدار B	خطای استاندارد	β	T value
مقدار ثابت	۱/۳۶	۰/۰۵	-	۲۶/۲۷
جو عاطفی خانواده	-۰/۰۳	۰/۰۱	-۰/۱۷	-۲/۵۲
بهزیستی معنوی	-۰/۰۴	۰/۰۱	-۰/۲۱	-۳/۰۸

بحث و نتیجه گیری

در این پژوهش، رابطه ی جو عاطفی خانواده و بهزیستی معنوی با قلدری سنتی و پرخاشگری سایبری مورد مطالعه قرار گرفته است. وجود صمیمیت در خانواده و کیفیت بالای روابط بین اعضای خانواده، شرایط را برای رشد هرچه بیشتر فراهم کرده و جهان بینی متفاوتی را در فرزندان خانواده ایجاد می کند. فرهنگ درونی، روابط بین فردی اعضا و باورهای زیرین خانواده با سایر عوامل مربوط به طبیعت و تربیت در هم آمیخته و ویژگی های منحصر به فردی را در فرزندان شکل می دهد؛ ویژگی هایی که پایه و اساس رفتارهای هنجار یا ناهنجار دوران نوجوانی و بزرگسالی هستند. بهزیستی معنوی نیز بعنوان یکی از ابعاد سلامت روان که توسط سازمان بهداشت جهانی معرفی شده است، با تاثیر گذاری بر بینش افراد نسبت به مسائل پیرامون و تاب آوری آن ها، می تواند فرد را به سمت رفتارهای ناهنجار و بزهکارانه سوق داده یا از آن دور نماید. این مسئله می تواند در زمینه ی قلدری سنتی و سایبری در دوران نوجوانی که دوران فوران هیجانات است به عنوان یکی از عوامل تاثیر گذار عمل کند.

یافته های حاصل از این مطالعه حاکی از آن است که میزان قلدری سنتی در پسران، بیشتر از دختران و میانگین درگیری در پرخاشگری سایبری به طور کلی در هر دو جنس یکسان است با این تفاوت که پرخاشگری سایبری کلامی-انزوا در دختران بیشتر از پسران است اما در سایر ابعاد پرخاشگری سایبری، پسران در سطح نسبتاً بالاتری قرار دارند. در مقایسه ی بهزیستی معنوی نوجوانان و جو عاطفی خانواده ی نوجوانان درگیر در قلدری سنتی یا و سایبری با نوجوانان غیر درگیر یا کمتر درگیر در این پدیده ها تفاوت معناداری مشاهده گردید. از پژوهش حاضر چنین استنباط می شود که جو عاطفی خانواده و بهزیستی معنوی همان گونه که قادر است بسیاری از جنبه های رفتاری انسان را پیش بینی کند، می تواند تبیین کننده ی درگیری نوجوانان در قلدری سنتی و سایبری نیز باشد. نتایج این پژوهش، تنها نتوانست رابطه ی بین بهزیستی معنوی و قربانی بودن به عنوان یکی از خرده مقیاس های قلدری سنتی را تبیین نماید. به طور کلی نتایج مربوط به تحلیل رگرسیون در بررسی حاضر نشان داد، ۴۰ درصد از واریانس میزان قلدری سنتی و پرخاشگری سایبری نوجوانان بر اساس جو عاطفی خانواده و بهزیستی معنوی نوجوانان تبیین می شود. این یافته ها در راستای نتایج تحقیقات متعددی

افزایش آرامش و...^{۳۰} افزایش داده و می تواند در کاهش رفتارهای بزهکارانه موثر باشد. از آنجایی که، قلدری با انجام رفتارهای بزهکارانه ارتباط معنادار دارد^{۵۷}، می توان عامل معنویت را نیز به عنوان عامل تأثیرگذار بر پدیده ی قلدری سنتی و سایبری در نظر گرفت.

در پایان بر اساس یافته های حاصل از پژوهش حاضر و مطالعات پیشین پیشنهاد می شود با توجه به اینکه ارتباط معناداری بین جو عاطفی خانواده و بهزیستی معنوی با درگیری نوجوانان در قلدری سنتی و سایبری وجود دارد، زیر ساخت های لازم جهت آموزش والدگری و ایجاد جو حمایتی در خانه و آگاه سازی والدین نسبت به تأثیرات مثبت و منفی رفتار با فرزندان، فراهم گردد. همچنین مراکز آموزشی تلاش برای افزایش هوش معنوی دانش آموزان را به صورت کاربردی در دستور کار خود قرار دهند.

ملاحظات اخلاقی

در این پژوهش اصول اخلاقی همچون رازداری و رضایت آگاهانه رعایت شده است.

سپاسگزاری

نویسندگان این مقاله از تمامی بزرگوارانی که پرسشنامه های پژوهش را تکمیل نمودند، نهایت تشکر و قدردانی را دارد.

تعارض منافع

نویسندگان هیچ ضاد منافی را گزارش ننمودند.

References

- Zych I, Ortega-Ruiz R, Del Rey R. Scientific research on bullying and cyberbullying: Where have we been and where are we going. *Aggression and Violent Behavior* 2015; 24, 188–198. doi/10.1016/j.avb.2015.05.015
- Artinopoulou B. Via sto sxoleio: erevnes kai politikes stin Evropi. 2001. https://doi.org/10.1177/0143034306067284
- Hart CH, editor. *Children on Playgrounds: Research Perspectives and Applications*. Albany (NY): State University of New York Press; 1993. ISBN-10: 0791414671; ISBN-13: 978-0791414675.
- Postigo S, González R, Montoya I, Ordoñez A. Theoretical proposals in bullying research: a review. *Anales De Psicología* 2013; 29(1), 413-425. dx. doi.org/10.6018/analesps.29.2.148251
- Nocentini A, Fiorentini G, Di Paola L, Menesini E. Parents, family characteristics and bullying behavior: A systematic review. *Aggression and violent behavior* 2018; 45, 41-50. doi/10.1016/j.avb.2018.07.010
- Hinduja S, Patchin J W. Social influences on cyberbullying behaviors among middle and high school students. *Journal of Youth and Adolescence* 2013; 42(5), 711-722. doi.org/10.1007/s10964-012-9902-4
- Poorseyed S R, Alizadeh H, Kazemi F, Borjali A, Farrokhi N. The Effect Social Interest Training on lifestyle in Bullying and Victim Adolescents. *Positive Psychology Research* 2016; 3(7), 1-20. doi.org/10.22108/ppls.2016.21517
- Barboza G E, Schiamberg L B, Oehmke J, Korzeniewski, S J, Post L A, Heraux C G. Individual characteristics and the bullying and victimization in childhood and adolescence: A metanalytic investigation. *Journal of youth and adolescence* 2009; 38(1), 101-121. doi.org/10.1007/s10964-008-9271-1
- Amiri SH, Shalchi B, Malek A, Pour Hassan S, Bakht Shokohi Z, development family functioning and conduct disorder symptoms in teenagers: The function of cognitive emotion regulation 2024; 11(4), 241-250. www.sid.ir/paper/1588106/en

10. Stockdale L A, Coyne S M, Nelson D A, Erickson D H. (2015). Borderline personality disorder features, jealousy, and cyberbullying in adolescence. *Personality and Individual Differences* 2015; 83, 148-153. doi.org/10.1016/j.paid.2015.04.003
11. Majdi F, Bolghan-Abadi M, Mansouri A, Akbarzadeh M, Khodabakhs M R. The mediating role of anger rumination in the relationship between family functions and adolescent cyber bullying. *Medical Journal of Mashhad university of medical sciences* 2021; 64(2), 2766-2777. doi.org/10.22038/mjms.2021.19122.
12. Azami MS, Taremian F. Victimization in traditional and cyberbullying as risk factors for substance use, self-harm and suicide attempts in high school students. *Scand J Child Adolesc Psychiatr Psychol* 2020; 8, 101-109. doi.org/10.21307/sjcapp-2020-010
13. Kim H H S, Chun J. Bullying victimization, school environment, and suicide ideation and plan: focusing on youth in low-and middle-income countries. *Journal of Adolescent Health* 2020; 66(1), 115-122. doi.org/10.1016/j.jadohealth.2019.07.006
14. Juvonen, J. and Graham, S. Bullying in Schools: The Power of Bullies and the Plight of Victims. *Annual Review of Psychology* 2014; 65(1), 159-185. doi.org/10.1146/annurev-psych-010213-115030
15. Arabshahi F, Fakhri A, Serami M, Ketabi M, Golestaneh Z, Akbari H, Et al. An investigation of the bullying through social networks among junior high school students: an experience in Kashan, Iran. *Int J School Health* 2018; 5(1), e59607. doi.org/10.18502/ijps.v16i3.6261
16. Craig W, Boniel-Nassim M, King N, Walsh S D, Boer M, Donnelly P D, Et al. Social Media Use and Cyber-Bullying: A Cross-National Analysis of Young People in 42 Countries. *Journal of Adolescent Health* 2020; 66(6), 100-108. doi.org/10.1016/j.jadohealth.2020.03.006
17. Yang M, Guo H, Chu M, Leng CH, Qu CH, Tian K, Et al. Sex Differences in Traditional School Bullying Perpetration and Victimization among Adolescents: A Chain-Mediating Effect. *International journal of environmental research and public health* 2022; 19(15). <https://doi.org/10.3390/ijerph19159525>
18. Lee H Y, Kim Y K. Gender effect of catechol-o-methyltransferase val158met polymorphism on suicidal behavior. *Neuro psychobiology* 2011; 63(3), 82-177. doi.org/10.1159/000317847
19. Shalchi, B, Esmaeili Shahna, M. Relationship of family functioning, satisfaction of basic psychological needs and depression considering the mediatory role of emotion regulation difficulty. *Hormozgan Med J* 22.1 (2018): 52-61. DOI:10.29252/hmj.22.1.52
20. Boel-Studt S, Renner L M. Individual and familial risk and protective correlates of physical and psychological peer victimization. *Child Abuse & Neglect* 2013; 37(12), 1163-1174. doi.org/10.1016/j.chiabu.2013.07.010
21. Azarmehr R, Shalchi B, Ahmadi E. Impulsive behavior as a mediator between childhood maltreatment and emotional disorders. *Iranian Journal of Psychiatry and Behavioral Sciences*. 2020; 14.4. doi.org/10.5812/ijpbs.105726
22. Zarei S, Fooladvand Kh. The Relationship between Family Functioning and Smartphone Addiction among Adolescents during the Coronaviruses Outbreak; the Mediating Role of Self-Esteem and Loneliness: A Descriptive Study. *Journal of Rafsanjan University of Medical Sciences* 2022; 20(11), 1179-1194. doi.org/10.52547/jrums.20.11.1179
23. Kheiri Y, KolahiHamed S, Pourali Vakili Miandoab M, Shalchi B. Explaining the Internet Addiction Based on Dimensions of Metacognitive Beliefs and Emotional Security in Adolescent Girls. *Quarterly Journal of Family and Research*. 2024; 21(2), 27-41. <http://qjfr.ir/article-1-2555-en.html>
24. Li S, Lei H, Tian L. A meta-analysis of the relationship between parenting style and Internet addiction among mainland Chinese teenagers. *Social Behavior and Personality: an international journal* 2018; 46(9), 1475-1487. doi.org/10.2224/sbp.7631
25. Yousefi Afrashteh M, Haghi A. Relationship between parental attachment and adolescent bullying in school: An analysis of the mediating role of psychological well-being and attachment to peers. *Research in Cognitive and Behavioral Sciences* 2021; 10(2), 103-116. doi.org/10.22108/cbs.2021.130521.1570
26. Rostami R, Babapour Kheyr Aldin J, Shalch B, Badinlou F, Hamzavi Abedi F. Emotional and behavioral problems of Afghan refugees and war-zone adolescents. *Iran J Psychiatry*. 2009;4(1):36-40. <https://sid.ir/paper/302272/en>
27. Fite P J, Greening L, Stoppelbein L. Relation between parenting stress and psychopathic traits among children. *Behavioral Sciences and the Law* 2008; 26(2), 239-248. doi.org/10.1002/bsl.803
28. Nikiforou M, Georgiou S N, Stavrinides P. Attachment to parents and peers as a parameter of bullying and victimization. *Journal of criminology* 2013. doi.org/10.1155/2013/484871
29. Shalchi B, Vahidnia B, Dadkhah M, Alipouri Niaz M, Moghimifam P. Comparison of affective-behavioral disorders and social skills among normal adolescents and institutional children of social welfare bureau. *Social Welfare Quarterly* 2017; 17(67), 173-201. <http://refahj.uswr.ac.ir/article-1-3094-en.html>
30. Bradshaw C P. The Role of Families in Preventing and Buffering the Effects of Bullying. *JAMA Pediatrics* 2014; 168(11), 991-993. doi.org/10.1001/jamapediatrics.2014.1627
31. Xiao Y, Jiang L, Yang R, Ran H, Wang T, He X, Et al. Childhood maltreatment with school bullying behaviors in Chinese adolescents: A cross-sectional study. *Journal of Affective Disorders* 2021; 281, 941-948. doi.org/10.1016/j.jad.2020.11.022
32. Malaeb D, Awad E, Haddad C, Salameh P, Sacre H, Akel M, Et al. Bullying victimization among Lebanese adolescents: the role of child abuse, internet addiction, social phobia and depression and validation of the Illinois bully scale. *BMC*

- pediatrics 2020; 20(1), 1-11. doi.org/10.1186/s12887-020-02413-1
33. Ghaemi A, Vaghef L, Behzad Shalchi B. Validity and reliability of Persian version of Morbid Curiosity Scale in students. Med J Tabriz Univ Med Sci. 2024;45(6):[page numbers if available]. doi: 10.34172/mj.2024.001. Persian.
 34. Duong M T, Schwartz D, Chang L, Kelly B M, Tom S R. Association between maternal physical discipline and peer victimization among HongKong Chinese children: The moderating role of child aggression. Journal of Abnormal Child Psychology 2009; 37(7), 957-966. doi.org/10.1007/s10802-009-9322-4
 35. Shalchi B & Parnian Khooy M. Satisfaction of basic psychological needs in patients with substance use disorder and normal persons: A research based on self-empathy in patients and nurse: a qualitative study: Supportive Care in Cancer. 2020; 28(6): 2985-2993. doi.org/10.5812/hmj.86440
 36. Ahadi H, Bani Jamal Sh. Developmental psychology: Basic concepts in child psychology. Tehran: Bonyad; 2012. doi.org/10.4135/9781446278826
 37. Estévez E, Murgui S, Moreno D, Musitu G. Family communication styles, attitude towards institutional authority and adolescents' violent behavior at school (Psicothema) 2007;19(1), 108-113. doi.org/10.1017/SJP.2013.40
 38. Kokkinos C M, Kipritsi E. The relationship between bullying, victimization, trait emotional intelligence, self-efficacy and empathy among preadolescent. Social Psychology Education 2012; 15(1), 41-58. doi.org/10.1007/s11218-011-9168-9
 39. Ahmadi E, PourAli vakili Miandoab M, Shargi F. Relationship between positive adolescent Development and spiritual Intelligence with emotional disturbance in adolescents 2023; 1(1), 1-13. doi.org/10.34172/srhs.2023.001
 40. Ahadi H, Bani Jamal Sh. Developmental psychology: Basic concepts in child psychology. Tehran: Bonyad; 2012. ISBN: 9789641821236.
 41. Harris K M, Duncan G, Boisjoly J. Evaluation the role of 'Nothing to lose' Attitudes on Risky Behavior in Adolescence. Social forces 2002; 80(3), 1005-1039. doi.org/10.1007/s10964-013-9968-7
 42. Hill P C, Pargament K I. Advances in the Conceptualization and Measurement of Religion and Spirituality. Implications for physical and mental health research. American Psychologist. 2003; 58(1):64-74. doi.org/10.1037/0003-066x.58.1.64
 43. Chirico F. Spiritual well-being in the 21st century: It is time to review the current WHO's health definition. Journal of health and social sciences 2016; 1(1), 11-16. doi.org/10.19204/2016/sprt2
 44. Heydarzadegan A, Kochakzai M. Study of the relationship between spiritual well-being and self-efficacy of students of faculty of engineering and psychology and educational sciences. Majallah-i Amuzih-i Muhandisi-i Iran 2015; 17(65), 79-93. doi.org/10.22047/ijee.2015.8012
 45. Álvarez-García D, Barreiro-Collazo A, Núñez J C, Dobarro A. Validity and reliability of the Cyber-Aggression Questionnaire for Adolescents (CYBA). The European Journal of Psychology Applied to Legal Context 2016; 69-77. doi.org/10.1016/j.ejpal.2016.02.003
 46. Minaei A, Kazemi Dana B. Cyber aggression in adolescents: A psychometric study. Journal of psychometry 2022; 10(4), 37-49. https://journals.sbmu.ac.ir/ijmtfm/article/view/44583
 47. Espelage D L, Holt M. Bullying and victimization during early adolescence: Peer influences and psychosocial correlates. Journal of Emotional Abuse 2001; 2, 123-142. https://doi.org/10.1300/J135v02n02_08
 48. Chalmeh R. Psychometrics Properties of the Illinois bullying scale (IBS) in Iranian students: validity, reliability and factor structure. Psychological methods and models 2013; 3(11), 39-52. sid.ir/paper/227584/en
 49. Sasani B, Azemoudeh M, Ebrahimi Moghadam H, Hoseini Nasab SD. The Impact of Transcranial Direct Current Stimulation on Impulsivity and Irrational Beliefs in Students. Int J Body Mind Cult. 2025;12(1). doi.org/10.61838/ijbmc.v12i3.880
 50. Biglar mazhaghani P, Gholami Fesharaki M. Mediating Role of Parental Social Support in the Relationship between Family Affection and Social Anxiety. Navid No 2020; 23(73), 35-46. doi.org/10.22038/nmj.2020.45340.1193
 51. Paloutzian R F, Ellison C W. Spiritual Well-Being Scale. American psychological association 1982. doi.org/10.1177/009164719101900106
 52. Dehshiri Gh, Sohrabi A, Jafari I, Najafi M. Psychometrics Properties of the spiritual well-being scale among students. Journal of psychological researches 2009; 4(3), 129-144. doi.org/10.30491/JS.H.3.3.448
 53. Marcum CD, Higgins GE, Freiburger TL, Ricketts M. Battle of the sexes: An examination of male and female cyber bullying. International journal of cyber criminology 2012; 6(1), 904-911. doi.org/10.71889/5fylantbak.30802232
 54. Özdemir AA, Kavak Buda F, Dural G, Gültekin A. The Relationship between spiritual well-being, life satisfaction and hope in elderly individuals in Turkey. Journal of Religion and Health 2022; 62, 3123-3136. doi: 10.1007/s10943-022-01517-5
 55. Parviniannasab AM, Bijani M, Dehghani A. The mediating role of psychological capital in relations between spiritual well-being and mental health among nursing students. BMC psychology 2022; 10(1), 230. doi.org/10.1186/s40359-022-00935-0
 56. Ni H. Criminals are more likely than others to have experienced school bullying in childhood. Journal of Education, Humanities and Social Sciences, 8, 472-477. doi.org/10.54097/ehss.v8i.4291